

New Phrase Patterns and Creative Proverbs in New Punjabi Poetry

پنجابی شاعری وچ نویاں ترکیباں تے تخلیقی محاورے

Dr. Ihsan Ullah Tahir¹

ڈاکٹر احسان اللہ طاہر

Abstract

Punjabi poetry of the present era is being composed with innovative creative aspects and unique style of poetic composition. New terminology, figures of speech and new creative proverbs are being utilized with an appealing and unique style especially in the recently composed lyrics. This creative novelty has proved a very successful technique to make Punjabi lyric an everlasting genre of literature. This article has been written keeping in view the poetic compositions written by modern and new representatives of Punjabi poetry. The foresaid characteristics features of the works composed by these modern writers of Punjabi are being highlighted in this article. If the critics use these techniques, proverbs and terminology in the Punjabi prose, it will definitely give a new life to its literature.

Keywords: Punjabi poetry, phrases, proverbs, creative patterns

¹ Lecturer in Punjabi, Higher Education Department Punjab (ihsanullahtahir@gmail.com)

پنجابی شاعری خاص کر کے غزل وچ اک کم ایہہ وی ہویا کہ جتھے تخلیق کاراں نویاں ترکیباں ورتیاں نوے محاورے تے محاوراتی غزلاں دیاں کتاباں لکھیاں اوتھے کجھ نویاں ترکیباں تے محاورے کنیاں صفتاں دے نال رل کے آئے۔ جسراں صفت تے موصوف دونوں دی گل محاورے نال ہوئی تے صنعت تضاد نوں محاورے وچ آند اگیا تے کدھرے تشبیہاتی ورتوں نال محاورا گھڑیا گیا پنجابی غزل دا گوہ نال مطالعہ کریئے تے ایس دے انگ انگ وچ غزل دیاں ساریاں لوڑاں نوں رکھیا گیا اے۔ جس توں اک دوجی دے انگ بن دے نیں۔ پنجابی غزل نوں ایسراں دے لکھاریاں تے تخلیق کاراں ہی اصولوں نوں جہاناں نال متعارف کروایا اے۔ نویں ورتوں تے نوں لہجہ دیوان والیاں وچوں میں اوہناں کرت کاراں نوں اگیرے رکھ داہاں جنہاں بڑے سادہ جیسے ڈھنگ نال اپنیاں کرتاں نوں اوس سطح تے لیاند اے۔ جتھے پنجابی غزل وچ وادھے دے نال نال پنجابی زبان دے عمل نوں ویلے دی لوڑ مطابق رکھیا گیا اے۔ وستی تے پرانے اکھراں نوں جہناں نوں اسیں بھلے ہوئے تے چھڈے ہوئے وی نہیں آکھ سکدے پر ایہہ گل پکی اے کہ نویں نسل اوہناں اکھری علامتاں، تہذیبی تے وستی عمل وچ کم کردیاں لوڑاں تے پس منظری کرتاں توں جانو نہیں۔

ایس دے نال نال ساڈے غزل لکھاریاں تلمیحی تے تاریخی واقعات نوں وی اک نوں معنوی تے فکری جہان دتا اے۔ جتھے کر بل تے اوہدے نال ورتے جاون والے استعاریاں نوں، علامتاں تے محاوریاں نوں اجو کے سمے دی دہشت گردی تے دہشت گرداں اتے اوہناں دے حمایتی ٹولے تے فکری کچھوں اوہناں دے نال سانجھ رکھن والے مسکلی ٹولے نوں اک وکھرے تے نویں انگ نال بیان کیتا اے۔ تخلیق کار کول گل کرن دے سوڈھنگ ہوندے نیں۔ اک پھل دے مضمون نوں سورنگاں وچ...، تخلیق کار ای بنھ سکد اے تے تخلیق کار کسے اٹھے نوں اٹھا، کسے بھیڑے نوں بھیڑے، ظالم جابر نوں سدھاساواں نعرہ مار کے اوہدے گل پین دی گل نہیں کردا اے تے نہ ای گل پیند اے سگوں اوہ تے پڑھنہاراں وی فکر نوں تعمیر ول پریردا اے۔ احسان رانا ہوراں دیاں پنجابی کتاباں ”ٹوٹے ونگاں دے“ میرے اکھر، میرے سورج، گلاں کردی شام تے نظراں کتھے ٹھہر دیاں، پنجابی ادب وچ فنی حوالیوں اک ایسراں دانوں پن لے کے سامنے آئو ندیاں نیں جیہڑا زبان نوں معنوی تے فکری طور تے حسن تے خوبصورتی وی دیند اے تے کھلار وی۔ ایس اعتبار نال اوہناں دی نویں کتاب ”نظراں کتھے ٹھہر دیاں“ محاورے تے ترکیباں دی گھڑت کچھوں اک نویکی کتاب اے۔ ایس حوالے نال اوہناں دیاں کجھ نویں بنائیاں تصویراں ویکھدے آں۔

ریت دی چادر لے کے سوئوٹا

دریاد اکھیں رڑنا

دریادوں دی اکھ وچ مٹی پانا

یاداں دہینگھیاں جھوٹا

گلاں دے انوں کھولنا

بانگاں سرتوں لنگھنا

چن دی چانی بھڑولے وچ پانا

اتھر وگھوڑی چاہڑنا

زردی کچھڑے چڑھنا

بل پنجابی داسکے بھرنا

دل دا کھڑوٹاں

کوڈیاں والے سپاں دے ہار بنانا

اجرک داموٹریاں تے پینا (۱)

سلطان کھاروی خالص تہذیبی شاعر اے۔ اوہدی گل نوں سمجھن لئی سانوں پنڈاں دی رہتل دا جانو ہونا چاہی دا اے اوہدی شاعری وچ ساڈا وسیب بول دا اے۔ اوہنے کجھ بھل دے جان دے محاورے نوں ڈھنگ نال ورت کے پنجابی شاعری نوں نویں جہان نال متعارف کروان دی کوشش کیتی اے۔ اوہدی کتاب ”وگن“ پڑھ کے پنجابیاں داماں وی ودھ دا اے کہ اوہناں کول ایسراں دے شاعر موجود نیں۔ جیہڑے اپنی ماں بولی نوں اپنی تخلیقی صلاحیتاں راہیں قدیم تے جدید نال جوڑی رکھ دے نیں تے اپنی تخلیق راہیں نویں نسل نوں پرانی رہتل دیاں اکھراں راہیں تصویراں دکھاندے رہندے نیں۔ اوہدے بنائے کجھ تخلیق رنگاں وچوں رنگ ویکھو۔

دودھ پانی کرنا

زندگی دا دودھ پانی کرنا

پانی تے رستے واہنا

پھوڑھی پانا، لنگار بھرنا

سہا کھرے کرنا، دن ہرے ہونا

پلے جھاڑ کے مرنا، تن خشبونا

دریاواں دا دھمالاں پانا

بدلیاں دا سہی چھوہنا

واء الدی پانا، ساہواں دی مٹی بھرنا

مالمہ پر تانا، قبریں دے سدے آکھنا

نیندر دا احرام بھننا

کوڑاں دا دھمالاں پانا

پنڈے دے پنڈت تڑنا (۲)

”اکھیاں وچ اتری شام“ غلام مصطفیٰ بسمل ہوراں دی غزل دی کلیات اے۔ ایس وچ اوہناں دیاں چار غزل کتاباں نوں شامل کیتا گیا اے۔ ”اکھیاں وچ اتری شام“ 2002ء وچ ادارہ پنجابی زبان تے ثقافت، لاہور نے شائع کیتا سی۔ ایس وچ ذکر ہوئی کتاب توں اڈ بیلا پیڑاں دا، 1980ء تلیاں اُتے اکھاں، 1993ء اکھ ہنجاں دی یاری، 2002ء دو جیاں تن کتاباں شامل نیں۔ انج کہہ لو کہ بسمل ہوراں دی غزل دی 22 سالاں دا پندھ ایس پرانے وچ شامل اے۔

غلام مصطفیٰ بسمل ہوراں بڑے تخلیقی انداز وچ نویاں محاوریاں نوں گھڑیا اے تے پنجابی زبان، شعری لسانیات نوں جدید لسانی حدیں وچ لیا کے ایہناں نال اوہناں پنجابی زبان نوں اک نواں پن وی دتا اے تے سوچن سمجھن والیاں تے کم کرن والیاں نوں اک راہ وی دکھائی اے۔ ایہناں

غزل پر اگیاں وچ کجھ نویاں تے جدید اتے پرانیاں محاوریاں نال بنیاں تخلیقی ترکیباں تے محاوریاں دی ورتوں نوں ویکھ کے اسیں کہہ سکدے آں کہ بسمل ہوراں کول جدید پنجابی معاشرے وچ زبان وی تبدیلی دے سارے انگاں دی ورتوں مل دی اے۔ اوہناں کول نویں تے پرانے اکھراں نوں رلا کے جیہڑی ترکیب تے محاوراں دا اے اوہ اپنا تخلیقی سواد وی دیندا اے تے نویاں لکھاریاں تے تخلیقی کاراں توں اپنی لسانی کھلاواریں اکھ دامطالعہ وی منواندا اے۔ موصوف کول کوئی ایسا مہم تے اوپر امصرعیاں اکھری جڑت کوئی صفت نہیں لکھ دی جس نوں مکھ مڈھ رکھ کوئی ایہہ گل آسکے کہ فکر دا ابلاغ نہیں ہو سکیا یاں گل فی بطن شاعرہ گئی ہووے۔ ہر گل نتری ہوئی، ہر اکھر مکمل تے اکھری جڑت تخلیقی تے تہذیب نال جڑی ہوئی۔ ایس کلیات وچ کجھ نویاں ترکیباں تے محاوریاں دی گھڑت ویکھدے آں۔

- 1- بہہ کے ندامتاں دے پیانگھے ہے چھان دا
- 2- پلک مٹی تے آہند اکبوتر تیرے سُفنے دا
- 3- خوف تے دہشت دے ناگاں اُج گھیرے پالے
- 4- خشبودا پیر پیر تے سومانگل پوے
- 5- ستاساں میں تے وچ کے گھوڑے پریم دے
- 6- گواچے لعل لبھاں گے اسیں اپنے وسیبے چوں
- 7- اسیں بیتی ہوئی تہذیب دے ور تے کھنگالاں گے
- 8- درد دے پنچھی ہم ہما کے آئیٹھے دل رکھ تے
- 9- دل دیوے دامکیا تیل، بنے گاکیہ
- 10- چن دے ویڑے آگیاواں اُس کڑی نوں لبھدیاں
- 11- بھنڈے وہم دے آوے۔
- 12- بندیاں اتے پندائے جھولا اُج کندھاں پتھراںیاں دا
- 13- وس چلے تے غم دے کھوے اکھیاں جون نہ دیواں
- 14- ساویاں رُتاں نویں حویلی چھتی اے
- 15- انکھاں والے بال کے دیوے
- 16- نکھیریاں اندر دھر جاواں گے
- 17- بڑے شوخ اکھاں چ سورج و سائے
- 18- جہناں دھوکھیاں دی سر دل تے مہاند رے گواچے
- 19- فجر تریلاں اوہناں دے پیراں نوں دین سلامی
- 20- ہر اکھ ٹنگی اے سُولی تے سوالاں دے نگر اندر
- 21- نکلی ترنجناں دی جدوں لاج ویڑھیوں

20- گہنے توں سکھنا ویکھ کے شوقاں دے پورنوں (۳)

ڈاکٹر بشیر عابد، گوجرانوالہ شہر داسنیک، غلام مصطفیٰ بسمل تے محمد اقبال نجی داسجن۔ عروض داماہر اردو تے پنجابی وچ برابر لکھن والا شاعر۔ تنقید وچ اک وکھرانان رکھن والا ناقد، شعر دی رگ رگ توں واقف تے رمزناں نوں جانن سمجھن والا منکھ پنجابی غزل دے پڑ وچ غزلاں دا دیوان ”یاداں دے پرچھاویں“ لے کے آیا۔ ایس کتاب نوں ایوارڈ وی ملیا تے ادبی حلقیاں وچوں علمی ادبی سبناں ایس کتاب نوں ادبی، تخلیقی تے لسانی حوالیوں بڑا سلاہیا۔ ڈاکٹر بشیر عابد ہوراں اپنی غزل نوں جتھے عروضی تے فنی اعتبار نال پکا پیڈا رکھیا اے۔ اوہنے اوہناں کول فکری حوالیوں وی بڑیاں نویاں ترکیباں تے اصطلاحوں مل دیاں نیں اوہناں نوں ایس گل دا پورا یقین سی کہ

نہیں تے حسن غزل دا ہوند اپری جمال دے وانگوں

پھکڑ بازاں کیتا اے خانہ خراب غزل دا

☆

عابد ہوراں ایس گل نوں وچا دیاں ہویاں نویں لہجے تے سلیقے نال جذبہ جدت بھریا لے کے مڑ کے باب غزل دا بنھیا اے ایس یقین نال کہ جیوندے حرفاں دے میوے کدے نہیں سکدے۔ اوہناں دیاں کچھ تخلیقاں دے اڈواڈرنگاں وچ رنگ ویکھو۔

ذاتاں پاتاں پت جھڑ لائی ہوئی اے
کدھروں کوئی آوے گو تم چیز دا

...

کھرنا، بخت ادھوانے لگی ٹکی دا

بالن دے بھاء ملھ نہیں پیند اجنڈیں ٹنگے تیراں دا

چھڈ وپلہ و ہم دلیلاں دا

اُس دن آپے تانگھ دی ویل تے کھڑنے وصل دے پھل

حب دے کبوتران نوں ذرا سرتے ہون دے

شام دی ڈین نے وال کھلارے ہر اک گھر دی چھت

اکھ دی بقی، دل دا جگنو

ویر دے ہڑھ نوں ایہ گل جا کے دس دیو

بہری بہری ٹٹے دل ارماناں توں

جسم دی کندھ چوں اک اک کر کے اٹاں بھر دیاں جان

اکھیاں سنگ اکھیاں دا انگ چھایا سو

دل وچ یاداں دی سرگھی نے لوفجراں دی لائی

بھیتاں پٹی اکھ شراہن

ماندری بھلاچ پے جانے سی ہر اک موڑتے
لہندیاں شماں وچ برو نہیں تا نگھ دا کجلا پاکے
عابد منڈیاں کولوں دسرے کھاریاں والے گانے (۴)

احسان باجوہ، اجو کے سہ داوڈ اپنجابی داستاں گو، مویاں مکیاں تے مردیاں ادبی قدراں تے روایتاں نوں زندہ کرن والا ”پورن بانی“ دے ناں
تے جس قصہ پورن بھگت لکھیا۔ ”سچ بانی“ دے ناں تے قصہ ہیر رانجھا تخلیق کیتا تے ہن قصہ ”مرزا صاحبان“ راٹھ بانی دے ناں تے لکھ رہیا اے۔
جیہڑیاں ترکیباں جسران دے اکھراں نال احسان باجوہ ہوراں بنا کے پنجابی ادب وچ تخلیقی عمل نوں اگے ودھایا اے اوہ ہور کوئی شاعر نہیں کر سکیا۔
مرکز توں دور مضامین وچ رہ کے ایسراں دی شاعری احسان باجوہ ای کر سکدا اسی۔ ایسراں دے اکھراں محاورے تے ترکیباں جہناں دا تعلق خالص
ساڈی تہذیب تے ثقافت نال اے اوہ احسان باجوہ ہوراں کول بڑیاں بھرویاں ملدیاں نیں۔

اوہ سوچاں رہوے اڈار دا بازی ہاں بیٹھا ہر
آکھ احسانا سپچیاں توں چڑھدے پانی تر

...

وچ جیون آدر داریاں تسی چھیتی کڈھیا ناں

...

اوہ نک الف دا روپ سی وچ وا ترور گانگ
اوہ باہواں مثل چھیتر دے وکھ مکھڑے اندر حُب

...

مونہ سچ بھڑولا ہو وندا
ایہہ جلھن لالچ لوبھ دی وچ مچھیا دسد اگھان
تکڑے تھیں متھالا وناکیہ آپ بھنانے مور
جے صدقوں دیوے بالیے مکدا ہے تدوں، ہنیر
بُریاں دی بہنی بیٹھنا دیندا ہے پت لہا
ہے سچ وساندا وستیاں ایہہ ساو کر دالوک
اوہ راٹھ سداندا جھنگ دا وچ و صفاں دی خشبو
نہ لتھے عمران تیک اوہ ناری جو چاڑھے تاپ
جس نال وی پلا میچے مڑ عزتاں دو یے پال
جس دھرتی شانی سچ دی اوہ مول نہ ویکھے کال

آساں سی تھاپی لاندیاں درداں دی ہووے کاٹ
ہے ساک تے سودا قسمیں ایہ کرن سیانے گل
وچ گھسن گھیر حیات دے پاکاں دا بچ داناں
آکھ احسان سچیاں عزتاں دے دیوے بال
وچ بچدے دیوے آس دے نہیں گھٹیا آکے تیل (۵)
احسان باجوہ وراں دا ایس سے دے حکومتی چالیاں دے حوالے نال اک مکمل بندو کیھو۔

جدکتیاں راج بٹھالیے بھو نکلن داکر دے کاچ
جو بچے امر قدیم دے اوہ مول نہ پالن لاج
وچ انھیاں راج حکومتاں کوئی نہ سن داواچ
آکھ احسان سچیاں ہے عشق امیری داچ

...

ایہہ جگت جھڑاں ماردا کھوہندا ہے امر گیان
کس عملیں بیگنھاں پائیاں اوہ بخشہ ہار خدا
نہ پاوے سکھ جہان دا جو ویر تندوری تان (۶)

امجد شریف ”ہو کے بھر دیاں سدھراں“ دا تخلیق کار انسان دے داخلی تے خارجی دکھاں دا دکھیاں شاعر۔ ایہناں پیڑاں نوں لوکاں دیاں
تے لوکاں دیاں دکھاں نوں اپنے دکھ سمجھن جانن والا شاعر۔ شہر داوسنیک نویاں تخلیقی صلاحیتاں رکھن والا منکھ۔ ایس کولوں وی کچھ نویاں ترکیباں دی
ورتوں لبھدی اے کھنجاں دارنگ ویکھو۔

سودا منگاپینا تینوں میرے نال ہنگارے دا
سکھاں دے ونجارے دکھ دے نیرے پاکے راضی نیں
جیہڑے اپنی چندڑی گھنے دھر دھر کے پئے جیندے نیں
ریجھاں چیکاں مار دیاں، سکھ بوہاکھڑ کاوے گے
کسے دے ماترے گننا، چن نالیرا لانا
غرضاء دی سپنی دا ڈنگ مارنا، نیرے دے قصیدے پڑھنا
بھکھ دی ووہٹی گھر وسانا، سدھراں دا سہرے نہنا (۷)

”مجلس ماں بولی“ شکر گڑھ، نارووال والیاں وی زبان نوں اک نواں تے وکھرا محاوراتی کھلار دتا اے۔ ایس دھڑے دے شاعر اں کول جتھے
اپنے مقامی اکھرتے لہجہ سنائی دیندا اے اوتھے نویاں نویاں ترکیباں تے تخلیق دازور۔ ایہناں شاعر اں دی پنجاب تے پنجابی نال سانجھ دا ہنگوروں بھر دا
اے۔ حکیم ارشد شہزاد ہوراں دیاں کتاباں سولی اتے سچ، ویلن دے وچ گنا، مقتل وچ دھماں، جنگل وچ اذان، 1998ء توں لے کے 2010ء تک دا

غزل پندھ اے جس وچ اوہناں دیاں کتاباں دے ناداں توں ای اوہناں دے تخلیقی تے فکری عمل دا پتہ چل جاندا اے۔ معراج خاور ہوراں دیاں کتاباں ”سہکدیاں تصویراں“ تے ”تینوں دیاں ہنجواں دا بھاڑا“ وی ایس حوالے نال کئی وکھریاں تے نویاں ترکیباں دی دس پاندیاں میں گواچیاں قدر اں دے صابر چوہدری تے ”جن چیتر تے چیتا“ دے خالق ڈاکٹر عارف محمود عارف کول تے اک وکھرا ای جہاں آباد اے اوہناں جدید تے نویاں اکھراں نوں جدید ایجاداں تے دریافتان نوں اپنے محاوریاں تے ترکیباں دا حصہ بنا کے دسیا اے کہ زباناں بولن نال تے لکھن نال اتے پڑھن نال اوہناں اکھراں نوں ورتن نال جیہڑے ہوند وچ آگئے ہوندے نیں اگے ودھ دیاں نیں۔ ایس نظریے تے قائم رہندیاں ہویاں ”مجلس ماں بولی“ شکر گڑھ دے شاعر اں کول سوہناں پن اے تے اوہ سندر اک تھیں اک سہاؤندے نی ہار جیہڑے موتی پروندے نیں اوہناں وچ ایسراں دی چمک ہوندی اے کہ شعر نوں حسن ملن دے نال نال اک واری فیرو پڑھن تے مزہ لین نوں دل کردا اے۔ ذکر ہوئے شاعری جتھے فکری حوالے نال اپنی تھاں بناون وچ کامیاب ٹھہری اے اوہتھے شعری لسانیات پکھوں وی پڑھنہاراں نوں اپنے ول کھچدی اے۔ ایس اعتبار نال اوہناں دیاں لکھتاں وچوں کجھ مثالیں تے ونگیاں ویکھ دے آں۔

- 1- دل دیوے داٹ کھڑکار ہندانت ہواواں نال
- 2- بختاں والے انبریں پیگیاں پاندے نیں
- 3- رش دل والی سڑک اُتے دکھاں دارہیا
- 4- آپے بل بل بُجھے آں اشاریاں دے وانگ
- 5- بے قدری دی نھیری کھاگئی قدر اں نوں
- 6- دادڑ سوچاں نوں اگ لگے دھواں اندر سماوے
- 7- سمدار ہندالہو آساں دا (۸)

- 1- شکے پتر اں بے وس ہو کے جھانجر جد چھنکائی
- 2- جد نفرت دی ٹھہیر دتی اُس میریاں کول سدھراں نوں
- 3- بے سمجھاں لئی کھدو گلاں رمز دیاں
- 4- گل سیانے پھولن لگ پئے چھوہراں نال
- 5- مقتناطیس دے قطب ساں خورے اکوور گے دوویں
- 6- ہر دم میرے دل وچ رہندی چانن گھول کے پین دی سدھر
- 7- بڑی چھیر مار کے بیٹھی ہوئی اے گھر دے دیوے تے
- 8- عارف اوہدی خوشی بند وقاں چوں نکلی
- 9- کچی نیندر بال وچارے جاگ پئے
- 10- دل داشیشہ انڈا ہندا اے شک دی بھبھل نال (۹)

- 1- تاپ واری داچڑھیا جاندا
- 2- اور یوں دی بھاڑ سرتے زخمی ساریاں سدھراں
- 3- سنجے ویہڑے امیدیں دے جدوی دیوے بالے
- 4- جے بگیاں پیڑاں دی تھر تھلی اے
- 5- ساڈی اکھیوں کھس گئی لس مائے
- 6- کچیاں تندیاں وانگن رشتے لوئے جیسے ورتارے (۱۰، ۱۱)

- 1- مقتل نوں جس رنگ چڑھایا ہوا اے
- 2- دور کلاشکوئی چھڈ کے
- 3- دہشت گردی ہر اکھروچ نچدی نظری آوے
- 4- شمرنے کو فانیاشہر نوں
- 5- منزل واڑدی بوتل وچ آج کل قیدی ہو یاواں
- 6- کچھڑ چک کے پیڑ کھڈانی اوکھی اے
- 7- چپ دی ساکا داری نال چوپالاں دے
- 8- کدی تے پاوے گی خشتو میرے گھر آن کے کلکی
- 9- سورج نوں دندل پے گئی چانن دا پنڈا تڑکيا (۱۲)

اخلاق عاطف سرگودھا وچ بیٹھا پنجابی ادب نوں شنگار دیندا ہویا، اپنی رت نال، اپنا ویلا دے کے پلیوں مال لا کے سیوک بن والا جوان، کئی پنجابی اپوراڑتے پنجاب دیاں تنظیمیں کولوں وڈیائی دی سندھین والا ”ساویاں ونگاں“ تے ”یاد سہاگن ہوئی“ دا خالق۔ ایس توں او تحقیقی تے تنقیدی کئی مضمون وی لکھے نیں ایس اخلاق عاطف ہوراں۔ اوہناں کول وی پنجابی غزل وچ وکھری داء دی اکھری جڑت ملدی اے۔ اوہناں دی پہلی کتاب ۱۹۹۴ء وچ تے دوجی ۲۰۱۲ء وچ سامنے آئی سی۔ انج اوہناں دا اردو تے پنجابی شاعری دا انتخاب ۱۹۸۰ء وچ ”پھل عقیدت دے“ ناں ہیٹھ شائع ہو یا سی۔ اوہناں دی غزل وچوں کچھ چونویں مصرعے جیہڑے اوہناں دا تخلیقی نواں پن دکھاندے نیں۔

انصافاں دے ناں تے انھیاں جیہڑا چن چڑھایا اے
دل دے کچے ویہڑے اندر کھیہ اڈوی اے یادیں دی
دل دے چلھے اندر راج وی، یاد دے بھانہڑ بلدے رہے
سدھراں دی بھجھل، چانن جذبیوں آلے دیوے دا
وگدے پانیاں دے سنگ لگن مٹی کھیڈنا

ساڈے دل ہڑپے وانگ، نت حاکم بنی خزاں
دل پڑھتی ایس تے ون پونیاں سدھراں
دل ہک ٹیشن، سدھراں وانگ مسافر ایٹھے
اکھیاں دے لعل گواویں نہ (۱۳)

محمد اقبال نجمیؒ ہوراں دانان پنجابی تے اردو ادب وچ لوک جانی پکھانیاناں ایں۔ اوہناں پنجابی زبان نوں کئی ایسراں دیاں کتاباں دتیاں نیں
جیہڑیاں پنجابی شاعری دے پڑوچوں صنف پکھوں مکدیاں جاندیاں سن۔ اوہناں پنجابی ادب دیاں صنفاں دے اعتبار نال جیہڑی شاعری کیتی اے اوہنے
لوک ادب تے جدید ادب دیاں صنفاں نوں نویں سرے توں زندگی بخشی اے۔ اوہناں دی اک کتاب ”من دی جھوک“ وچوں کجھ نویاں اکھراں دی
سانجھ نال بن والے تخلیقی رنگ ویکھ دے آں۔ یاد رہوے کہ اوہناں دی ایہہ کتاب 2014ء وچ شائع ہوئی سی تے ایس ورہے اوہناں دیاں باراں
کتاباں چھپیاں سن جیہڑا کہ اک قومی تے عالمی ریکارڈ اے۔

شگناں والی مہندی کھرنا، سچیاں نوں ہجاں مار کے جھوٹھیاں دا اگلی قطار وچ آکھنا، سانجھاں دی گواہی ملنا، انہروں تارے توڑ کے یار توں وارنا، ہڑھ اگے
ہکاں کرنا، ہجر اں دے تھل وچھنا، جھگے وچ کے نک بچانا، دل دے ویہڑے ریکھناں دادھال پانا، سانجھاں دی پچھان مکنا، دل ٹھوٹھے وچ خیر پانا، پیار دا
دیوال کے واء دے سرہانے رکھنا، ہجر اں دا بیچ تپانا، دیاں دیاں واجاں سنناں، چاننے نوں کھول دنیا، پیار دے تھل وچ ورو لے اٹھنا، من اندر چور کُ
کے باہر ہوں جند رے مارنا، روپ دا چانن پی کے نہال ہونا، اپنے آپ توں منکر ہونا، محنت والی اک دا جے دی سیت منانا، ظلم دی وچھڑ ورنہنا، بیچ بچ کرنا،
نفرت دی فصل اگانا، بے عملی دے ہڑھ وچ رڑھنا، ہر رشتے دا چولا لہ کے ننگا ہونا، گھر دے ویہڑے خشبو جگانا، لالہ ہیری دا تھل پتھل کرنا، بھکھ دا
گوڈے گوڈے دہنا، ویلے دارنگ مکنا، جیون دی جنگ پاپ دے بٹے چڑھنا، پیار دا ہڑھ وگنا، چاہت داس گھولنا، آس امید دے جگنو پھڑنا، امرت رس
پینا، ضمیر اں دے مل وٹنا، پیار خلوص دا دیوال بنا، بت کدیاں وچ بانگاں دینا، جے اتے سیتل رُتاں دا بھار پینا، دل دا پیچھی رونا، جیون باغ سجانا، فکر اں
دے تپ دے ورتے، نہیرے داراج مکنا، ہڈاں دا بالن بالنا، عشق دی بھٹی تپانا۔ (۱۴)

ایہہ اکھراں دا اچارن ڈھنگ نجمیؒ ہوراں دی اک کتاب چوں اے جے اوہناں دیاں پنجابی شاعری دیاں غزل نظم حمد تے نعت دیاں دو جیاں
کتاباں ول گوہ کریئے تے اوہناں دیاں ترکیباں تے علامتاں لئی اک وکھری کتاب بن سکدی اے پر ایس ونگی لئی اوہناں دی ایسے نمائندہ کتاب نوں ای
کافی سمجھدے آں۔

پنجابی شاعری وچ اک اسم تے اک فعل نوں جوڑ کے محاورہ بناون دا عمل اتے محاورے وچ تصرف دا عمل روایتی اے۔ کلاسیکی عہد توں چل
دا آرہیا اے۔ ایہہ سلسلہ کدے کدے دو فعل اں تے دو اسم نال وی اگے ودھ دا دکھائی دیندا اے اتے کدے ایہہ دوہاں اسم یاں فعل اں توں ودھ
کے تن تک وی اپڑ جاند اے۔ جسراں جسراں ویلا اگے ودھ دا اے محاورے جنم لیندے نیں۔ ”پنجابی شاعری وچ بمن والے نویں محاورے“ میر اک
مضمون سی جیہڑا کہ میں نویاں ایجاداں تے دریافتیں جیویں، انٹرنیٹ، کمپیوٹر، موبائل، بجلی، اسلحہ اتے دو جیاں ایسراں دیاں چیزاں دے حوالے نال
لکھیا سی۔ ایسراں ای اک تے اوہ محاورے تے اکھر جیہڑا عوام تے معاشرے وچ پرچلیت ہوندے نیں۔ شاعری وچ اتے ہور تخلیقاں وچ سامنے
آکھندے نیں اک اوہ محاوراتی عمل اے جیہڑا تخلیقی اے۔ کیوں جے اک پاسے جے معاشرہ تے لوک مل ورتن نال محاورے تخلیق کردے نیں تے
دو جے بنے تیزی نال ودھ دے ہوئے تعمیری تے ایجادی دریافتی تے مشینی دور وچ نویں نسل پرانے اکھراں نوں خاص طور تے تہذیبی تے ثقافتی

و رتارے نوں بھل دی وی جارہی اے۔ ایس مقام تے ساڈے تخلیق کار کجھ ایسے اکھر جوڑ کے اسمان تے فعلاں نال پرانے تے نوں اکھراں دی جڑ تے نال نوں تے پرانے محاورے دی سانجھ نال کجھ نویاں ترکیباں بناندے نیں۔ ادبی حلقیاں راہیں تے پڑھے لکھے طبقے راہیں اوہناں اکھراں ترکیباں تے محاوریاں روزمرہ نوں عوام تیک اپڑایا جاندا اے کجھ تے اوہناں چوں قبولیت دادر جہ حاصل کر لیندے نیں اتے کجھ پسند یا ناپسند پاروں اتے معنی تے مفہوم پو جھل ہوون پاروں اوس عوامی سطح تک نہیں اپڑدے ایس لئی اوہ کتاباں تک ای رہ جانداں نیں پر اوہناں دا علمی سطح تے آگے آؤنا یا اوہناں نوں نثری صورت وچ ورتنا وی ضروری ہوندا اے۔ ایہتھے آکے وی پنجابی نثر لکھن والے اوہناں توں مکھ پر تائے دس دے نیں ایس لئی ایہہ سوہنیاں تے من موہنیاں ترکیباں اکھرتے محاورے کتاباں وچ ای مرک جانداں نیں پر دھن حوصلہ اے۔ اوہناں لکھاریاں دا جیہڑے دل ہولا نہیں کر دے تے ایس تخلیقی عمل نوں آگے نوں ودھائی جارہے نیں۔

جے گوہ نال ویکھیے تے ایسراں دی سوہنی، موتیاں ورگے اکھراں تے محاوریاں نال جڑی ہوئی تخلیق ساڈے کتھے کم آؤندی اے؟ ساڈے ادب نوں ایہہ لعلاں ورگے اکھرتے محاورے آگے ودھاوون وچ تے ایس نوں عالمی ادب دے معیار تے لیاوون لئی کناں کو کم دیندے نیں؟ کیہ ایہہ سارے چائن بھرے سوہنے تے من موہنے ورتارے نقاواں نوں سوہنے نہیں لگدے تے جے لگدے نیں تے فیر تعصب تے جانبداری توں کم کیوں لیندے نیں ایہناں نوں اپنے مضموناں تے نثر وچ ورت کے ایہناں دے سفر نوں آگے نوں کیوں نہیں ودھاندے؟

میرے ایس سارے مضمون دے حاصلات ایہو ای نیں کہ لکھاری، تخلیق کار اک دو جے دے ادبی باہنہ بلی بنن، نوں تے سوہنی کل تے ادبی خزانہ وڈن وچ اک دو جے نال سانجھ پان ایسراں تحقیق دیاں نویاں راہواں کھلن گیاں۔ زبان نوں کھلار تے وڈیائی ملے گی تے ساڈے کماں دی سلاہنا ہووے گی۔

کتابیات

- ۱۔ احسان رانا، نظراں کتھے ٹھہر دیاں، لاہور ۲۰۱۶ء
- ۲۔ سلطان کھاروی، وگلن، گلشن ادب لاہور، ۲۰۱۲ء
- ۳۔ بسمل، غلام مصطفیٰ، اکھیاں وچ اُتری شام، لاہور، ادارہ پنجابی زبان تے ثقافت ۲۰۰۲ء
- ۴۔ بشیر عابد، ڈاکٹر، یاداں دے پر چھاویں، گوجرانوالہ، فروغ ادب اکادمی ۲۰۱۶ء
- ۵۔ احسان باجوہ، سچ بانی، سانجھ سویر، کالر والا تحصیل پسرور ضلع سیالکوٹ ۲۰۱۳ء
- ۶۔ احسان باجوہ، پورن بانی، سانجھ سویر، کالر والا تحصیل پسرور ضلع سیالکوٹ ۲۰۱۳ء
- ۷۔ امجد شریف، ہوکے بھر دیاں سدھراں، گوجرانوالہ فروغ ادب اکادمی ۲۰۱۳ء
- ۸۔ صابر چوہدری، گواچیاں قدراں، لاہور، گلشن ادب، ۲۰۱۰ء
- ۹۔ عارف محمود عارف، چن چیتز تے چیتا، لاہور، گلشن ادب، ۲۰۱۳ء
- ۱۰۔ معراج خاور، تینوں دیاں بنجواں دا بھاڑا، لاہور، پنجابی مرکز، ۲۰۰۵ء
- ۱۱۔ معراج خاور، سہکدیاں تصویراں، لاہور، ادارہ پنجابی لکھاریاں، ۲۰۰۸ء

- ۱۲۔ حکیم ارشد شہزاد، جنگل وچ اذان، لاہور، پنجابی مرکز، ۲۰۱۰ء
- ۱۳۔ اخلاق عاطف، یاد سہاگن ہوئی، مجلس میاں محمد بخش، ضلع سرگودھا، ۲۰۱۲ء
- ۱۴۔ محمد اقبال نجمی، من دی جھوک، گوجرانوالہ، فروغ ادب اکادمی، ۲۰۱۴ء